

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОЛЬСЬКОЇ ОСВИТИ ТА КУЛЬТУРИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Попружук Юлія

студентка III-го року навчання
історичного факультету
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
e-mail: yuliapoprjuk@gmail.com

Науковий керівник: **Алексісвець Леся**,
доктор історичних наук, професор,
кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Минуле дає нам зрозуміти, хто ми є і ким ми можемо стати. Національна історія Польщі досить грандіозна і водночас драматична, а часом і трагічна. Вся новітня історія Польщі сповнена злетів і падінь.

Відновлення незалежності Польщі в 1918 р. стало ключовою подією, що заклала потужне підґрунтя для широкомасштабного розвитку національної культури країни впродовж наступних двадцяти років. Це був важливий етап активного пошуку і утвердження власної культурної ідентичності, а також глибокої модернізації та переосмислення ключових сфер культурного життя – освіти, театру, музики, образотворчого мистецтва та кінематографу.

Освіта є рушійною силою, що забезпечує збереження і розвиток культури. Попри численні труднощі, спричинені браком фінансових і матеріальних ресурсів, регіональними відмінностями в рівні освіченості населення, а подекуди й дискримінаційними тенденціями, все ж вдавалося здійснювати важливі кроки з демократизації та осучаснення навчальних закладів.

Перші заходи у вирішенні освітнього питання уряд почав здійснювати від 20 листопада 1918 р. Було видано перші декларації, в яких йшлося про створення безкоштовних шкіл, які були доступні для всіх. А вже 9 лютого 1919 р. видано декрет про обов'язкове навчання у семирічній загальній школі.

Реалізація цього декрету була вкрай тяжкою, що було пов'язано з нестачею коштів, війнами та руйнаціями. Тому зобов'язання створювати та утримувати школи було покладено на місцеве самоврядування.

І вже в перші роки це дало свої позитивні результати. Кількість шкіл до 1923 р. зросла вдвічі. У школах навчалося 5 млн. дітей шкільного віку [1].

Але через брак коштів, до семирічних шкіл було записано до 15 % дітей. Більшість шкіл були одно або двокласними.

Ситуація різнилася залежно від регіону та місцевості. Найкраща ситуація зі шкільництвом спостерігалася в західних і центральних областях, де позначка дітей, які відвідували школу не була нижчою 95 %, в той час як в східних регіонах вона ледь досягала 70 % [1].

Розвиток шкільної освіти в цей період ускладнювався відсутністю єдиних підходів і стратегії реформування. Це проявилось під час роботи просвітніх організацій та Всепольського освітнього з'їзду 1919 р. у Варшаві, відомого як «Вчительський сейм». Делегати від різних учительських і педагогічних об'єднань обговорювали основні напрями становлення польської шкільної системи.

Більшість учасників підтримували демократизацію навчального процесу, рівний доступ до освіти для всіх верств населення та обмеження релігійного виховання лише уроками релігії. Однак очікуваних кардинальних змін у системі освіти не відбулося, багато рішень з'їзду так і залишилися на папері, особливо стосовно освіти національних меншин.

Розвиток польської школи супроводжувався полонізацією освіти у Західній Україні, Західній Білорусі та на Віленщині. У 1924 р. був прийнятий закон, який покладав утримання національних шкіл на місцеві громади, тоді як держава надавала перевагу двомовним школам, метою яких була асиміляція українців та білорусів.

У 1932 р. було проведено освітню реформу, за якою велика увага приділялася вивченню природничо-математичних дисциплін. А на основі семирічної школи запровадили додаткові ланки: чотирирічну гімназію, яка була трьох типів: класична, гуманітарна і математично-природнича та дворічний ліцей, закінчення якого відкривало безліч можливостей професійного росту.

Плата за навчання в гімназії та ліцеї була великою, а закладів мало. Тому більшість учнів походило з заможних сімей.

Реформа обмежила доступ молоді з менш заможних верст до середньої та вищої освіти через високу платню та випускні іспити – матура, які, на той час, могла скласти невелика кількість учнів, адже вони потребували додаткових знань, які отримати безкоштовно було неможливо.

У період після проголошення незалежності Польщі спостерігався значний прогрес у розвитку вищої освіти. На той момент у країні діяли три університети (у Кракові, Львові та Варшаві), а також дві політехніки (у Львові та Варшаві). У 1918 р. завдяки приватним пожертвам відкрився Люблінський Католицький університет, а наступного року – Познанський університет та відновив роботу Університет імені Стефана Баторія у Вільно, що продовжив традиції Віленської академії.

Протягом перших років незалежності також розпочали свою діяльність Гірнична академія в Кракові, Головна школа сільського господарства у Варшаві, Академія мистецтв у Варшаві та інші вищі навчальні заклади. Однак існувала нестача наукових кадрів, і значну допомогу в цьому надавали поляки, які здобували освіту за кордоном. Станом на 1924 рік в 17 вищих навчальних закладах Польщі навчалося 39 тисяч студентів [2].

Розквіту зазнала і культурна сфера, особливо театральне мистецтво, кінематограф, живопис та музика. Якщо говорити про театр, то активно створювалися нові театри, особливо у Великопольщі, Помор'ї та Сілезії. Провідними діячами були Юліуш Остерва з «Редутою», Арнольд Шифман, Леон Шиллер та Александр Зельверович. Вони експериментували з новаторськими формами, монументальним театром, синтезом різних мистецтв. Попри популярність комедій, ставили твори польських класиків та європейських авангардистів. Виховувалося нове покоління акторів. Однак існували проблеми з браком фінансування, необхідністю пошуку спонсорів, цензурою. Театри часто гастролювали, йшли на компроміси з репертуаром. Попри труднощі, польський театр зберігав провідну роль у культурі, традиції та здатність до новаторства, що стало базою для його подальшого розквіту після Другої світової війни.

Після відновлення незалежності Польщі її кінематограф спочатку перебував у занедбаному стані. Домінували іноземні фільми, а місцеве виробництво було обмеженим через економічні та адміністративні труднощі [3]. Ситуація почала змінюватися в 1920-х р. із появою патріотичних стрічок та зростанням кількості кінотеатрів.

У 1930-х р. відбулося підвищення художнього рівня польського кіно. З'явилася молода генерація режисерів єврейського походження, як Генрик Шаро, Леон Тренжер, Юліуш Гардан та Александер Форд. Популярними стали літературні екранізації та комедії, хоча критики часто скаржилися на низьку якість сценаріїв.

Попри творчі здобутки, польський кінематограф того періоду стикався з матеріальними негараздами, браком державної підтримки. Його розвиток був перерваний Другою світовою війною, внаслідок якої багато діячів загинули. Повноцінний розквіт національного кіномистецтва припав на повоєнні роки.

У міжвоєнний період польський живопис значною мірою визначався прагненням сформувати національну художню школу та осмислити самобутність польської культури. Це проявилось у творчості митців краківського осередку.

Поруч із пошуками національного стилю, в Польщі також знайшли відгук новітні західні художні тенденції, особливо з Парижу. Це спричинило формування численних авангардних об'єднань, які пропагували власні мистецькі концепції та підходи.

Одним з найяскравіших таких угруповань були краківські формісти, які надавали перевагу формі над реалістичним зображенням дійсності. Їхні твори демонстрували помірний вплив кубізму та натхнення народним мистецтвом.

Інші авангардні групи, як-от «Блок» і «Ритм», також виступали за новаторські, абстрактні чи експресіоністські підходи. У свою чергу «капісти» зосереджувались на мистецтві кольору [4].

Попри фінансові та ідейні виклики, польський живопис 1920–1930-х рр. виплекав видатних майстрів і накопичив творчий потенціал для наступного періоду розквіту.

Історія польської музики починається з прийняттям християнства у 10 столітті, коли до Польщі надійшли літургійні співи латинської церкви, зокрема перший польський гімн «Богородиця» [5].

Після відновлення незалежності Польщі в 1918 р., музичні інституції країни були відновлені та розвивалися. Було засновано Варшавський філармонічний оркестр, музичні товариства та навчальні заклади.

У академічній музиці цього періоду виявилася творчість видатних польських композиторів, таких як Фітельберг, Карлович, Палестер, які синтезували традиції з новітніми течіями.

Водночас активно розвивалась і модерністська музика авангардистів на чолі з Шимановським і Тансманом, які зазнали впливу французького мистецтва.

У міжвоєнний період розквітнув польський музичний театр та популярна музика – пісні, оперети, танці, створені видатними композиторами.

Незважаючи на виклики, польська музична культура зберігала національну ідентичність, активно інтегруючись у європейський культурний простір і відкриваючись до нових художніх напрямків.

Висновки. Досягнення міжвоєнного періоду стали основою для подальшого розквіту польської академічної, театральної та популярної музики у наступні десятиліття.

У підсумку, міжвоєнний двадцятирічний період в історії Польщі став визначальним етапом національно-культурного відродження і модернізації. Незважаючи на численні труднощі, польська культура спромоглася зберегти свою унікальну ідентичність та органічно інтегруватися у загальноєвропейські мистецькі процеси. Здобутки цього етапу мали вагоме значення для подальшого культурного розквіту Польщі в наступні десятиліття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Chrzanowska I. Zaniedbane obszary edukacji – pomiędzy pedagogiką a pedagogiką specjalną. Wybrane zagadnienia. Kraków : Oficyna Wydawnicza Impuls, 2009. 326 s.

2. Chodkowska M. Problemy pedagogicznego wsparcia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w zakresie społecznego funkcjonowania w klasie szkolnej. Wsparcie społeczne w rehabilitacji i resocjalizacji / red. Z. Palak, Z. Bartkowicz. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2004.
3. Zamoyski A. The Polish Way: A Thousand Year History of the Poles and Their Culture. Warszawa: New Ed edition. 1993, 422 s.
4. Kania I. Galeria malarstwa Polskiego 1800 – 1939. Przewodnik / Izabela Kania. Katowice, 1999. 83 s.
5. Michalski G., Obniska E., Swolkień H. and Waldorff J. An Outline History of Polish Music. Warsaw: Interpress Publishers. 1979, 194 s.